

Міністерство освіти і науки України

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий морський гуманітарний інститут

Кафедра «Філологія»

СИЛАБУС

навчальної дисципліни Соціолінгвістика

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський) рівень	
Програма навчання	<u>Освітньо-професійна</u>	
Галузь знань	<u>шифр</u>	03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність	<u>шифр</u>	035 «Філологія»
Освітня програма	<u>Освітньо-професійна</u>	
Цикл дисциплін	<u>Вибіркова</u>	
Курс та семестр	3 семестр	
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS / 90 академічних годин	
Види аудиторних занять	<u>Лекції, практичні заняття</u>	
Індивідуальні та (або) групові завдання	<u>Немає</u>	
Форми контролю	<u>Залік</u>	

Викладач:

Смаглій Валерія Михайлівна, завідувач кафедри Філологія, д-р філол., н., професор,
valeriya.smagliy@gmail.com

Мета навчальної дисципліни: ознайомити здобувачів вищої освіти з теоретичними і практичними основами сучасної соціолінгвістики, основними проблемами сучасної української та зарубіжної соціолінгвістики і способами їх розв'язання, розкрити характер соціальних чинників, що визначають розвиток мови й її суспільну природу, взаємодію з іншими мовами тощо, показати нерозривний зв'язок мови з культурою народу, що нею розмовляє.

Програмні результати навчання:

ПРН-1. Оцінювати власну навчальну та професійну діяльність, будувати і втілювати ефективну стратегію саморозвитку та професійного самовдосконалення.

ПРН-2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової та усної комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземними мовами.

ПРН-3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в конкретній філологічній галузі.

ПРН-4. Оцінювати й критично аналізувати соціально, особистісно та професійно значущі проблеми і пропонувати шляхи їх вирішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

ПРН-5. Знаходити оптимальні шляхи ефективної взаємодії у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різного рівня.

ПРН-6. Застосовувати знання про експресивні, емоційні, логічні засоби мови та техніку мовлення для досягнення запланованого прагматичного результату й організації успішної комунікації.

ПРН-9. Характеризувати теоретичні засади (концепції, категорії, принципи, основні поняття тощо) та прикладні аспекти обраної філологічної спеціалізації.

ПРН-12. Дотримуватися правил академічної доброчесності.

ПРН-13. Доступно й аргументовано пояснювати сутність конкретних філологічних питань, власну точку зору на них та її обґрунтування як фахівцям, так і широкому загалу, зокрема особам, які навчаються.

ПРН-16. Використовувати спеціалізовані концептуальні знання з обраної філологічної галузі для розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі повинні:

знати:

- предмет, об'єкт і мету соціолінгвістичних досліджень;
- зміст основних соціолінгвістичних понять та їх інтерпретацію;
- основні концепції, напрямки в історії світової та української соціолінгвістики;
- основні методи соціолінгвістики;
- сучасну мовну ситуацію в Україні, історію її формування і основні соціальні чинники, що її спричинили;
- чинники, що впливають на соціальну диференціацію.

вміти:

- аналізувати мовну ситуацію на підставі демографічних, соціологічних, лінгвістичних та інших даних;
- послуговуватися термінологією соціолінгвістики та суміжних наук;
- розрізняти мовні засоби літературної мови та нелітературних форм мовлення;
- інтерпретувати мовні факти, пов'язані з контактуванням мов, інтерференцією та змішуванням мов;
- аналізувати й оцінювати заходи мовної політики, прогнозувати їхні наслідки тощо;
- застосовувати спеціальні соціолінгвістичні методи дослідження.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва тем, змістовних блоків та модулів	Кількість годин			
		лекції	практичні	лабораторні	самостійні
1	2	3	4	5	6
СЕМЕСТР 3					
1	Соціолінгвістика як наукова галузь.	2	2		6

2	Соціолінгвістичні аспекти історії української літературної мови.	2	2		8
3	Соціальні аспекти формування національної мови.	2	2		8
4	Соціорівні української мови.	2	2		8
5	Білінгвізм.	2	2		6
6	Інтерференція як теоретична і практична проблема.	2	2		8
7	Мовна ситуація. Мовна поведінка.	2	2		8
8	Мовна політика та мовне планування. Державна мова.	2			8
	Всього:	16	14		60

КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Контроль навчальних досягнень здобувачів освіти за дисципліною забезпечується за допомогою поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль успішності – це систематична перевірка знань студентів, що проводиться викладачем під час аудиторних занять.

Підсумковий контроль успішності проводиться у формі *заліку*.

Порядок проведення контролю успішності та оцінювання результатів навчання встановлено Положенням про організацію освітнього процесу в ОНМУ.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ЗАСВОЄННЯ ДИСЦИПЛІНИ

- Визначити предмет і завдання соціолінгвістики. Схарактеризувати зв'язок соціолінгвістики з іншими галузями (соціологією, психолінгвістикою, етнолінгвістикою, історією, історією літературної мови).
- Основні методи соціолінгвістичних досліджень. Зв'язок соціолінгвістики з іншими науками.
- Основні напрямки гендерної лінгвістики: відображення статі в лексиці і фразеології, гендерні ознаки мовної картини світу, особливості мовлення чоловіків і жінок та ін.
- Актуальні завдання української соціолінгвістики, зумовленні історичними обставинами формування літературного зразка української мови.
- Дати визначення поняття літературна мова. Основні ознаки літературної мови. Історія правописної кодифікації української літературної мови як соціолінгвістична проблема.
- Дати визначення термінів «розмовне-побутове мовлення», «просторіччя», «сленг». Чи усталене вживання цих термінів у сучасному українському мовознавстві? Функціональна роль розмовно-побутових форм мовлення в сучасних українських різножанрових текстах.
- Дати визначення терміна «койне». Схарактеризувати поняття койне в стосунку до історичних особливостей розвитку української мови. У чому полягають особливості галицько-буковинське койне?
- Східноукраїнська та західноукраїнська традиції в історії формування української літературної мови. Чи усталене вживання термінів «східноукраїнський варіант літературної мови кінця XIX – початку XX ст.», «західноукраїнський варіант літературної мови кінця XIX – початку XX ст.» у сучасному українському мовознавстві?
- Суржик. Визначення. Історія формування. Сфери поширення.

10. Дати визначення понять «лінгва франка», «піджин», «креольська мова». До якого з цих мовних утворень можна вважати типологічно близьким українсько-російський суржик?
11. Схарактеризувати поняття білінгвізму і диглосії. Особливості українсько-російського білінгвізму в різних регіонах України.
12. За якими параметрами досліджують мовну ситуацію країни? Специфіка мовної ситуації в Україні: історичні та сучасні аспекти.
13. Національна і мовна ідентичність у багатонаціональному суспільстві. Поняття «національна мова», «державна мова», «офіційна мова», «мова національної меншини», «мова міжнародного спілкування»?
14. Мовна поведінка: поняття, зв'язок із соціальними статусами комунікантів. Мовна поведінка в мовно неоднорідному суспільстві.
15. Основні підходи до вивчення мовної особистості. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання.
16. Поняття мовного ландшафту. Методи та прийоми дослідження.
17. Основні риси мовної політики Радянського Союзу. Чим вона відрізнялася від практики мовно-культурної асиміляції, що її провадила Російська імперія в XIX – на початку XX ст.?
18. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій. «Європейська хартія регіональних та міноритарних мов» та особливості її ратифікації в Україні.
19. Схарактеризувати основні риси ідеологічних текстів тоталітарної доби.
20. Які конкретні заходи мали б становити основу мовної політики в Україні, покликаної гармонізувати мовні стосунки в українському суспільстві й вивести мовні питання із зони соціальної конфліктності?

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Основна література

1. Антошкіна Л. Соціолінгвістика : навчальний посібник [Текст] / Л. Антошкіна, Г. Красовська, П. Сигеда, О. Сухомлинов. Донецьк : ТОВ „Юго-Восток Лтд”, 2007. 360 с.
2. Данилевська О. Мова в революції та революція в мові : Мовна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР [Текст]. Київ, 2009. 176 с.
3. Державність української мови і мовний досвід світу : Матеріали міжнародної конференції. Київ, 11-12 травня 2000 р. [Текст]. – Київ, 2000. – 444 с.
4. Залізняк Г. М. Статус української та російської мов у дзеркалі громадської думки киян [Текст]. *Мовознавство*. 2013. № 5. С. 89–96.
5. Залізняк, Г. Мовна ситуація Києва : день сьогоднішній та прийдешній [Текст] / Г. Залізняк, Л. Масенко. К. : Видавничий дім «КМ Академія», 2001. 95 с.
6. Караванський Св. Пошук українського слова або боротьба за національне «Я» : (Науково-популярні бесіди на мовні теми з додатком словничків- рятівничків від моди та мавпування) [Текст]. Київ: Академія, 2001. 240 с.
7. Масенко Л. Т. Маніпулятивні стратегії дискримінації української мови на телебаченні радянської і пострадянської України [Текст]. *Мовознавство*. 2013. № 5. С. 83–88.
8. Масенко Л. Т. Мова і політика. Київ : Соняшник, 2004. 120 с.
9. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с.
10. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: Постколоніальний вимір. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 163 с.
11. Мацюк Г. До витоків соціолінгвістики: Соціологічний напрям у мовознавстві : Монографія [Текст]. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008.
12. Менцель Т., Хентшель Г. Вплив російської мови на флексивну морфологію білорусько-російського та українсько-російського змішаного мовлення [Текст]. *Мовознавство*. 2014. № 1. С. 32–58.
13. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: Аналіз і рекомендації. Вид. 2-ге. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 363 с.

14. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом [Текст]. Київ : ППЕНД ім. І.Ф.Кураса, 2008. 390 с.
15. Панасюк Л.В. Білінгвізм в соціально-політичному житті України : Монографія. Київ : VADEX, 2013. 269 с.
16. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів. Вінниця, 2001. 168 с.
17. Романцов В. О. Населення України і його рідна мова за часів радянської влади та незалежності (XX – початок XXI століття). Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2008. 184 с.
18. Руда О. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі. Київ, 2012. 232 с.
19. Семчинський С. В. Загальне мовознавство. Київ : АТ «ОКО», 1996. 416 с.
20. Соколова С. О. Типи мовної поведінки в сучасному слов'янському білінгвальному мегаполісі [Текст] / С. О. Соколова, Л. Т. Масенко, В. М. Труб, О. М. Данилевська, О. Г. Руда // Слов'янські обрії : доповіді XV Міжнародного з'їзду славістів / НАН України, Укр. ком. Славістів, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип. 6, ч. 1. Мовознавство. С. 173–196.
21. Соціолінгвістичні студії / за заг. ред. Л. О. Ставицької. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. 2010. 288 с.
22. Ставицька Л. О. Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови. Соціолінгвістичні студії. Київ, 2010. С. 10–17.
23. Ткаченко О. Б. Українська мова: сьогодення й історична перспектива. К. : Наук. думка, 2014. 511 с.
24. Українська мова : Енциклопедія. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. 752 с.
25. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду / за ред. Л. Масенко. Київ, 2005. 399 с.
26. Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти : Зб. наук. пр. [Текст] / Ін-т укр. мови НАН України. Відділ соціолінгвістики. Київ : Вид-во Пульсари, 2007. С. 31–120.
27. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941) : Стан і статус. Чернівці, 1998. 207 с.
28. Шумарова, Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. К. : Видавничий центр КДЛУ. 2000. 284 с.

Підпис викладача _____